

تبیین رابطه میان پایگاه اجتماعی - اقتصادی و نحوه گذران اوقات فراغت با تاکید بر دوران کرونا (مورد مطالعه جوانان مجرد دانشگاهی ساکن کرج)

*سیدعطاالله سینایی * * مهناز جلیلی * * * بهرام سلیمی
* استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور تهران، ایران sinaee@pnu.ac.ir
* * استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور تهران، ایران mahnazjalili@alumni.ut.ac.ir
* * * کارشناس ارشد جامعه شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران bsalimi@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۵
صص: ۱۵۹ - ۱۷۱

چکیده

اوقات فراغت، پدیده‌ای چندبعدی (اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی) است و با همه گیری بیماری کرونا، تحت تاثیر قرار گرفته است. هدف از این پژوهش، بررسی ارتباط بین ابعاد پایگاه اجتماعی، اقتصادی با صورت های گوناگون اوقات فراغت جوانان تحصیل کرده است که از نظریه سبک زندگی پیر بوردیو و آراء ژوفر دومازیه استفاده شده است. روش پژوهش، پیمایشی و ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه بود. جامعه آماری شامل جوانان دانشجوی بالای ۲۰ سال ساکن کرج در زمستان سال ۱۳۹۹ که ۴۰۰ نفر به عنوان نمونه اصلی پژوهش با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و تصادفی ساده انتخاب شدند. یافته های تحقیق نشان می دهد متغیر مستقل پایگاه اقتصادی-اجتماعی بر فراغت‌های جسمانی با ۰,۴۶۲، هنری-فرهنگی با ۰,۵۹۷، عملی با ۰,۳۹۸، فکری با ۰,۴۷۳، اجتماعی با ۰,۴۱۸، تاثیر گذار بوده است. نتایج بیانگر آن است که میان پایگاه اقتصادی اجتماعی با نحوه گذران اوقات فراغت جوانان ارتباط معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: پایگاه اجتماعی - اقتصادی، اوقات فراغت، جوانان تحصیل کرده.

نوع مقاله: علمی

۱- مقدمه

شناخت و برنامه ریزی اوقات فراغت و استفاده بهینه از آن جز اصلی‌ترین مسائل جوامع فراصنعتی جدید می‌باشد. اوقاتی که ا فشار اجتماعی به ویژه جوانان تحصیل کرده به تناسب موقعیت‌های خویش در جامعه، فارغ از مسئولیت‌های جبری و یکنواخت روزمره، مشتاقانه و آزاد و به اراده خویش به فعالیت‌هایی دوست

داشتنی، آموزشی یا تفریحی دست می‌زنند. فراغت مجموعه‌ای از اشتغالاتی

است که فرد کاملاً به رضایت خود یا برای استراحت، یا برای تفریح، یا به منظور توسعه یا آموزش غیرانتفاعی یا مشارکت اجتماعی داوطلبانه، بعد از آزاد شدن از الزامات شغلی، خانوادگی و اجتماعی به آن می‌پردازد [۱۱]. اوقات فراغت از جمله شاخص‌های جدید رفاه اجتماعی

نویسنده عهده‌دار مکاتبات: سیدعطاالله سینایی Sinaee@pnu.ac.ir

است که وجود و اهمیت بخشی به آنها هم نتیجه رشد صنعت و هم نتیجه جامعه مصرفی بوده است. اهمیت یافتن فراغت در جامعه امروز آنچنان محسوس و ملموس است که درخواست‌های مردم جهت ایجاد موسسات و امکاناتی که برای فراغت مربوط می‌شود مثل پارک، کتابخانه، فضای سبز و... و همین طور ابراز خستگی، فرسودگی و ضعف اعصاب از طرف مردم در زمان ما اهمیت دوران ایام فراغت و توجه به آن را نشان می‌دهد [۲۲]. اگر این اوقات فراغت بصورت مطلوب پر نشود یا بی برنامه‌ریزی روبرو شود زمینه‌ی بروز انواع بزهکاری‌ها و سرگرمی‌های غیر سالم و بدآموز می‌شود [۱۹]. یکی از مهمترین و کاربردی ترین متغیرهای تحلیل رفتارها، عقاید افراد و موقعیت آنها در سلسله مراتب اجتماعی است [۲۳]. پایگاه اجتماعی-اقتصادی مجموعه پیچیده‌ای از عوامل مانند درآمد، نوع مسکن، سال‌های تحصیل و گاهی از اوقات محل اقامت می‌باشد. تمایزات اجتماعی می‌توانند در طیف متنوعی از فعالیت‌های اجتماعی مشاهده شوند که این اعمال به طور سنتی با تفریحاتی، از قبیل چگونگی گذران تعطیلات، ورزش، مطالعه، موسیقی، به سینما رفتن و دیگر اعمال انتخابی مرتبط هستند [۳۲]. انتخاب‌هایی که افراد در مورد گزینه‌های فراغت انجام می‌دهند، اساساً اجتماعی است و مردم سبک‌های زندگی و فعالیت‌های فراغتی را می‌آموزند، با توجه به سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، نحوه‌ی گذران اوقات فراغت متفاوت است [۶]. پرورش شخص در خانواده و طبقه‌ای خاص، بر انتخاب اوقات فراغت او بسیار تأثیرگذار است. علاقه‌ها، سلیقه‌ها، خواست‌ها و برداشت‌های مربوط به فراغت، در دوران کودکی در درون خانواده‌ها و محیط اجتماعی پیرامون آن فرا گرفته می‌شود [۷]. در جوامع مدرن مصرف چشمگیر (متظاهرانه) و سبک زندگی مبتنی بر رفاه و فراغت سراسر ساختار اجتماعی را فرا گرفته است. در چنین فرهنگ‌های رقابت آمیزی، افراد طبقات پایین تر تلاش می‌کنند تا با الگو قراردادن سبک فراغت طبقه‌ی بالاتر و تظاهر به فراغت‌های مدرن، به احترام و منزلت اجتماعی بیشتری دست یابند [۲۵].

امروزه فراغت در جوامع روبه توسعه همانندی زیادی به مفهوم متناظر خود در جوامع صنعتی پیدا کرده است. یکی از دلایل آن فاصله گرفتن از اجبارهای اجتماعی و فرهنگی و گسیختگی آن از سایر فعالیت‌هاست. از سوی دیگر عامل‌هایی همچون افزایش اوقات فراغت ناشی از ممنوع شدن کار کودکان و همچنین تسهیلاتی مانند آموزش اجباری و مجانی و همچنین افزایش سنوات تحصیل و تاخیر بیشتر میانگین سن اشتغال و ورود به بازار کار، بهبود و افزایش امید به زندگی، فزونی یافتن سن ازدواج و بهبود کیفیت زندگی همه موجب آن گردیده تا در جوامع جهان سوم نیز بطور جدی اوقات فراغت مطرح شده است. تا جایی که حتی در جوامع کشاورزی و روستایی که گرایش‌هایی به سبک زندگی صنعتی و همچنین ارزش‌های نوین شهری پیدا کرده‌اند، در نتیجه اشکال نوین اوقات فراغت پدید آمده است. با توجه به موارد مذکور در برخی کشورهای مانند ایران- به عنوان کشوری در حال توسعه و بالطبع شهرهای حوزه آن همچون کرج زمان فراغت حائز اهمیت شده است [۲]. نیاز به اوقات فراغت مربوط به یک قشر خاص نیست اما از آنجا که ایران با میانگین سنی جوان در ردیف

است که وجود و اهمیت بخشی به آنها هم نتیجه رشد صنعت و هم نتیجه جامعه مصرفی بوده است. اهمیت یافتن فراغت در جامعه امروز آنچنان محسوس و ملموس است که درخواست‌های مردم جهت ایجاد موسسات و امکاناتی که برای فراغت مربوط می‌شود مثل پارک، کتابخانه، فضای سبز و... و همین طور ابراز خستگی، فرسودگی و ضعف اعصاب از طرف مردم در زمان ما اهمیت دوران ایام فراغت و توجه به آن را نشان می‌دهد [۲۲]. اگر این اوقات فراغت بصورت مطلوب پر نشود یا بی برنامه‌ریزی روبرو شود زمینه‌ی بروز انواع بزهکاری‌ها و سرگرمی‌های غیر سالم و بدآموز می‌شود [۱۹]. یکی از مهمترین و کاربردی ترین متغیرهای تحلیل رفتارها، عقاید افراد و موقعیت آنها در سلسله مراتب اجتماعی است [۲۳]. پایگاه اجتماعی-اقتصادی مجموعه پیچیده‌ای از عوامل مانند درآمد، نوع مسکن، سال‌های تحصیل و گاهی از اوقات محل اقامت می‌باشد. تمایزات اجتماعی می‌توانند در طیف متنوعی از فعالیت‌های اجتماعی مشاهده شوند که این اعمال به طور سنتی با تفریحاتی، از قبیل چگونگی گذران تعطیلات، ورزش، مطالعه، موسیقی، به سینما رفتن و دیگر اعمال انتخابی مرتبط هستند [۳۲]. انتخاب‌هایی که افراد در مورد گزینه‌های فراغت انجام می‌دهند، اساساً اجتماعی است و مردم سبک‌های زندگی و فعالیت‌های فراغتی را می‌آموزند، با توجه به سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، نحوه‌ی گذران اوقات فراغت متفاوت است [۶]. پرورش شخص در خانواده و طبقه‌ای خاص، بر انتخاب اوقات فراغت او بسیار تأثیرگذار است. علاقه‌ها، سلیقه‌ها، خواست‌ها و برداشت‌های مربوط به فراغت، در دوران کودکی در درون خانواده‌ها و محیط اجتماعی پیرامون آن فرا گرفته می‌شود [۷]. در جوامع مدرن مصرف چشمگیر (متظاهرانه) و سبک زندگی مبتنی بر رفاه و فراغت سراسر ساختار اجتماعی را فرا گرفته است. در چنین فرهنگ‌های رقابت آمیزی، افراد طبقات پایین تر تلاش می‌کنند تا با الگو قراردادن سبک فراغت طبقه‌ی بالاتر و تظاهر به فراغت‌های مدرن، به احترام و منزلت اجتماعی بیشتری دست یابند [۲۵]. ویروس کرونا که در دسامبر ۲۰۱۹ از ووهان چین آغاز شد اکنون به یک بیماری همه‌گیر منجر شده است [۳۰]. بسیاری از افراد در ۲۱۶ کشور، منطقه و سرزمین در

این یک سوی قضیه است، زیرا سبک زندگی و فرایندهای مصرفی و اوقات فراغت به عنوان تجلی آن هم نظامی از اعمال طبقه بندی شده اند و هم نظامی از اعمال طبقه بندی کنند. در هیچ جایی به اندازه‌ی کتاب تمایز در مورد فعالیت‌های گذران اوقات فراغت بحث نشده است [۳۲]. بورديو در این کتاب نوعی جامعه‌شناسی سلیقه را ارائه می‌دهد و بر نقش زمینه‌ها و عوامل اجتماعی در شکل‌گیری ذائقه‌های زیبایی شناختی تأکید می‌کند. بورديو همچنین به سبک زندگی به عنوان ابزاری برای نشان دادن تمایز اجتماعی توجه می‌کند [۳]. بورديو دیدگاه جدیدی را در عرصه اوقات فراغت و سبک زندگی به وجود آورد. او به عرصه و میدان توجه می‌کند. مطابق با هر میدان، سرمایه‌هایی شکل می‌گیرد، که سبک زندگی گوناگونی را به صورت عادتواره به وجود می‌آورد [۶]. به تعبیر پی‌یر بورديو "اگر در صدد فهم جهان اجتماعی هستیم، باید ایده‌ی سرمایه، انباشت آن و تأثیرات آن را مجدداً به جهان اجتماعی معرفی کنیم." به اعتقاد بورديو، سرمایه می‌تواند دارای اشکال مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی باشد [۱۲]. بر مبنای دیدگاه بورديو، گذران اوقات فراغت می‌تواند بیانگر سبک زندگی و ذائقه‌های خاص باشد که به متمایز شدن افراد از یکدیگر منجر شود. در واقع، یکی از کارکردهای اوقات فراغت، تمایز بخشی است. بورديو برای تبیین نظریه‌ی خود از مفهومی به نام ذائقه سود می‌جوید. (ذائقه؛ عملکردی است که یکی از کارکردهایش این است که به افراد ادراکی از جایگاهشان در نظام اجتماعی می‌دهد [۱۶]. به نظر بورديو، انتخاب‌هایی که افراد در مورد گزینه‌های فراغت انجام می‌دهند، اساساً اجتماعی است و مردم سبک‌های زندگی و فعالیت‌های فراغتی را می‌آموزند و با توجه به سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، نحوه گذران اوقات فراغت متفاوت است [۶].

از نظر مارکس طبقه اجتماعی اشاره به جایگاه مشترک افرادی است که در یک نظام تولیدی قرار دارند ولی نمی‌توان مبنای طبقه اجتماعی را میزان درآمد افراد دانست بلکه معیار طبقه اجتماعی نسبتی است که یک فرد با روابط تولیدی و نیروهای تولیدی دارد. مارکس بدون آن که نقش عواملی چون قدرت یا شیوه زندگی را نفی کند، واقعیت اساسی جامعه را مالکیت می‌داند و آن زیربنا می

کشورهای جوان قرار دارد، توجه خاص به فراغت و ایجاد امکانات برای گذراندن اوقات فراغت نوجوانان و جوانان می‌تواند نقش مؤثری در شکل‌گیری شخصیت آنان و همین‌طور سازندگی جامعه داشته باشد. تحقیقات متعدد در این باره نشان می‌دهد کمبود امکانات تفریحی و نداشتن برنامه‌ریزی در اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی، جوانان را به سوی فعالیت‌های ناسالم و انواع تفریحات آسیب‌زا سوق می‌دهد و ممکن است مبنایی برای بروز کجروی در این قشر فراهم آورد. از سوی دیگر جوانان از فرصت‌های برابری برای سپراندن اوقات فراغت برخوردار نیستند و کمیت و کیفیت گذران این اوقات در میان افراد مختلف متفاوت است. در یک سال گذشته نیز که جهان با بیماری همه گیر کووید ۱۹ درگیر شده است. کشور ما نیز از این اپیدمی به دور نماند، در نتیجه کووید ۱۹ و در خانه ماندن، تعطیلات پی در پی به علت جلوگیری از انتشار بیشتر ویروس، مشکلاتی از جمله گذراندن اوقات فراغت افراد بیشتر مورد توجه قرار گرفت. به نظر می‌رسد تعداد کم پژوهش‌های انجام شده در این زمینه که به صورت موردی انجام شده، نمی‌تواند تصویر شفافی از این مسئله برای برنامه‌ریزان و مسئولان در این زمینه فرام کند. لذا این تحقیق با هدف بررسی نقش پایگاه اجتماعی-اقتصادی جوانان ساکن کرج را در نحوه گذراندن اوقات فراغت و همچنین تاثیر شرایط کرونایی را بر کیفیت گذران این اوقات انجام شده است.

۲- مبانی نظری

در دنیای جدید این ماکس وبر بود که با طرح گروه‌های منزلتی، راه را برای مطالعات سبک زندگی و اهمیت دادن به آن باز کرد. پس از او، ویلن با طرح مصرف تظاهراتی بررسی‌های جدید سبک زندگی و فراغت طبقات تن‌آسان را مطرح کرد. نقطه‌ی اتصال این سنت وبر- ویلنی در خصوص سبک زندگی، نظریات سبک زندگی و فراغتی بورديو است [۶].

بورديو بر این باور است که هابیتاس افراد موجب شکل‌گیری ذائقه‌ی آنها می‌گردد. از نظر بورديو هابیتاس مولد دو نوع نظام است، یکی نظامی از رویه‌های ادراک و ارزیابی، یعنی همان ذائقه، و دیگری نظامی از رویه‌های ایجاد کننده‌ی اعمال قابل طبقه بندی که تعامل این دو نظام با هم، سبک زندگی را ایجاد می‌کند. اما

«اگرچه طبقه به طور عینی معین می شود. پایگاه به ارزیابی های ذهنی افراد از اختلاف اجتماعی بستگی دارد. طبقات از عوامل اقتصادی مربوط به دارایی و درآمد نشأت میگیرد، درحالی که پایگاه به وسیله شیوه های زندگی گوناگون که گروه ها دنبال میکنند، تعیین می شود.» [۱۸]. افراد دارای منزلت مشابه، محدودیت هایی در آمیزش اجتماعی برای خود قائل اند که ثمره بارز آن ازدواج درون گروهی است. مثلاً کارمندان دولت ترجیح میدهند با خانواده یک کارمند دولت وصلت کنند تا یک تاجر، ولو اینکه سطح مالی یک تاجر بهتر باشد. یا در سطح دیگر، خانواده ثروتمند مذهبی چندان رغبتی ندارد که با خانواده های ثروتمند غیر مذهبی معاشرت داشته باشد. منزلت در واقع نحوه توزیع شأن و اعتبار اجتماعی در میان گروه های نوعی سهمیم در این توزیع در اجتماع یا همان «سامان اجتماعی» است که از منابع منزلتی خاص خود تغذیه می کنند. مانند موقعیت های اجتماعی نهادی شده (مثل شغل)، ثروت (با توجه به مشروع بودن یا نامشروع بودن)، قدرت، ویژگی های شخصی (مثلاً مسیحی سفیدپوست در امریکا) و به هنجار بودن و بهره مندی از ارزشهای اساسی و اخلاقی.» [۸]. «هرچند نمی توان گفت طبقه بالای اجتماعی به منزلت اجتماعی منتهی می شود، اما در دراز مدت با نهادی شدن طبقه اجتماعی بالا، فرد از منزلت اجتماعی بالاتری برخوردار می شود.» [۲۸].

قدرت یک عامل بالقوه است و مانند دارایی و درآمد، پدیده ای عینی نیست. قدرت از نظر وبر فرصت و توانایی است که یک انسان یا شماری از آنان برای تحمیل اراده شان، بر کنش جمعی به راحتی در اختیار دارند، خنیا اگر با مقاومت دیگران همراه باشد. این نظام سیاسی است که توزیع قدرت را در جامعه مشخص می کند. معمولاً احزاب سیاسی، سازمان هایی اند که نقش عمده ای در توزیع قدرت به عهده دارند. به همین دلیل است که در تحلیل قشر بندی وبر، گاهی حزب به جای قدرت می نشیند. در حزب سیاسی، بر خلاف طبقه و گروه منزلت، عضویت اصولاً آزاد است. «حزب جمعیتی است که افراد آن دارای زمینه ها، هدف ها یا منافع مشترک اند و برای تامین قدرت گروهی از رهبران، تلاش می کنند که این امر امتیازات مادی و منزلت هایی برای اعضای حزب به دنبال دارد و می تواند مستقل از طبقه و

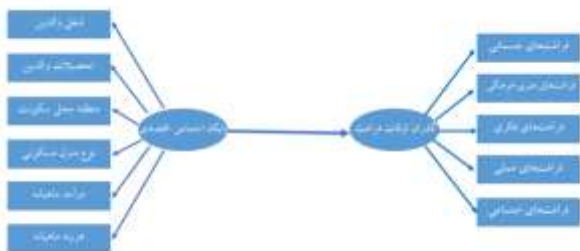
نامد؛ بر روی این زیربنا نهادهای اجتماعی- فرهنگی قرار دارد که آن ها را روبنا می نامد و روبنا عبارت است از قدرت، شیوه های فرهنگی، صورت های زندگی خانوادگی، فرایندهای آموزش و پرورش و عواملی از این قبیل، همه این عوامل می تواند نابرابری های اولیه ناشی از تفاوت در مالکیت را تشدید کند» [۵]. از نظر وی تقسیم جامعه به طبقات نه بر بنیاد ثروت است و نه بر مقدار درآمد. شرط ضروری تشکیل یک طبقه، وجود «دشمن طبقات» است. از نظر مارکس، باید دو گامه پشت سر گذاشته شود تا یک طبقه اجتماعی به وجود آید: نخستین گامه وجود "طبقه در خود" است که در آن افراد با منافع مشترک در نظام تولیدی، بدون آگاهی طبقاتی، با یکدیگر زندگی می کنند. دوم «طبقه برای خود» است که افراد را به همبستگی و انسجام طبقاتی می رساند [۲۰].

ماکس وبر پایگاه را یک امتیاز اجتماعی تعریف می کند که در جامعه به برخی موقعیت ها داده می شود و جامعه نیز از دسته هایی از سطوح و یا گروه هایی از پایگاه ها تشکیل می شود [۲۳]. وبر میزان بهره مندی افراد از احترام و افتخار اجتماعی را تعیین کننده منزلت و پایگاه آنها می داند. محتوای شأن و اعتبار و منزلت را معمولاً این واقعیت بیان می کند که فراتر از هر چیز دیگر یک سبک خاص زندگی را می توان از تمام کسانی که میل دارند به دایره منزلتی تعلق داشته باشند، باید توقع داشت. منزلت برای وبر به عنوان برآوردی مثبت یا منقی از احترام (آبرو) یا پرستیژ پذیرفته شده از سوی افراد یا موقعیت ها، تعریف شده است، لذا منزلت، دربردارنده برداشت ها و قضاوت های مردم است. [۲۱]. «بنابراین یک گروه منزلتی، تنها زمانی می تواند وجود داشته بشد که دیگران برای اعضای آن گروه حیثیت یا فروپایگی قایل شوند و بدین سان آنها را از بقیه کنشگران اجتماعی متمایز سازند و میان «آنان» و «ما» فاصله اجتماعی لازم را برقرار سازند» [۱۶]. برخلاف طبقات که می توانند اشتراک اجتماعی داشته یا نداشته باشند، گروه های منزلتی معمولاً اجتماعی هستند که با سبک های شایسته زندگی و احترام و فخر اجتماعی که دیگران برایشان قایل اند، به همدیگر وابستگی پیدا کنند.

کنار طبقه مولد همزیستی می کند و این طبقه برای حفظ منافع طبقه خود گاهی به امر تولید نیز آسیب می زند.» به عقیده وبلن آسایش و مصرف نمایی بر تنبلی و بی کاری طبقه تن آسان و مرفه دلالت ندارد، بلکه وبلن تباه کردن زمان و بی فایده بودن گذر زمان بر امر تولید و نیز ضایع نمودن تظاهراتی را هنجار مصرفی این طبقه می داند که در ذیل پوشش های ارزشی نمایان می گردد. [۲۵]. همین طور زمیل هنگامی که درباره ی پدیده ی شهرنشینی و فضای فرهنگی مرتبط با آن بحث می کند، به طور ضمنی به این موضوع می پردازد [۹]. یکی از عرصه های انتخاب آزادانه ی فردی و عرصه ی قابل مشاهده ی زندگی که حوزه ی مهمی در مطالعات سبک زندگی محسوب می شود، حوزه ی فراغت است. حوزه ی فراغت اصلی ترین حوزه ی تحلیل های سبک زندگی است [۱۰].

با توجه به مطالب ذکر شده، از آنجایی که اوقات فراغت یکی از مؤلفه های اصلی سبک زندگی است، نظریه سبک زندگی پیر بردیو، بعنوان چارچوب نظری را برای بررسی اوقات فراغت مورد استناد قرار می گیرد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۳- پیشینه تحقیق

در فراتحلیلی که توسط میرمحمدتبار و دیگران (۱۳۹۴) از پژوهش های موجود در حوزه «عوامل موثر بر نحوه گذران اوقات فراغت» در پژوهشی به همین نام انجام شده است، نتایج بدست آمده حاکی از آن است که پایگاه اقتصادی- اجتماعی، سن، تحصیلات فرد و رضایت از امکانات فراغتی، نسبت به دیگر متغیرها، تاثیر زیادی بر گذران اوقات فراغت در ایران دارد که این تاثیر در نظریات بردیو، اسمیت و دومازیه هم پیش بینی شده است. نتایج پژوهش عنایت و نره ای (۱۳۹۳) با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مرتبط با میزان و نحوه گذران اوقات فراغت زنان» نشانگر آن است که از میان متغیرهای

منزلت (پایگاه)، بر قشربندی اجتماعی تاثیر بگذارد. احزاب ممکن است خواسته هایی داشته باشند که فراسوی اختلاف طبقاتی است. احزاب بر پایه وابستگی مذهبی یا آرمان های با دو بعد دیگر (طبقه و منزلت) از بالاترین سازمان دهی برخوردارند و نمایندگان احزاب از طبقات و گروه های منزلتی شکل یافته است. «اگرچه منافع قدرت را می توان در موقعیت نهادی شده اجتماعی (نقش)، زور، ثروت و دارایی، ویژگی های فرد (مثل کاریزما) و ... جستجو کرد.» [۸].

از نظر پارسونز بیشترین امتیازها متعلق به مهمترین جایگاه ها در اجتماع است و اولین امتیاز منزلت اجتماعی است و رفاه نیاز ثانوی است. آنچه که پارسونز انجام داد، مشخص کردن مهمترین جایگاه ها در جامعه با در نظر گرفتن نوع نهاد غالب در آن است [۴]. وارنر معتقد است که عوامل اقتصادی در زندگی اجتماعی تاثیر زیادی ندارد و در توجیه های خود از طبقه آن را عاملی فرعی محسوب کرده است. به نظر می رسد اون با تاکید بر دو عامل حیثیت و احترام به عنوان زمینه اصلی در ساخت طبقاتی بیش از اندازه تحت تاثیر عامل ذهنی قرار گرفته است [۵]. در کل در رابطه با نظریات جامعه شناسان در مورد طبقه و پایگاه اجتماعی- اقتصادی می توان گفت که همه آن ها توجه بر عوامل اقتصادی و اجتماعی و نیز قدرت دارند.

دورکیم نیز در مطالعه ی فرآیند پیدایش اشکال پیچیده ی تقسیم کار، بحث فردی شدن فراغت را مطرح نموده است. همچنین وبر در آثارش به بوروکراتیک شدن فراغت اشاره می کند. باید گفت که مفهوم سبک زندگی مطرح شده توسط وبر شبیه نظرهای تورنشتاین وبلن است که رفتار فراغتی را به عنوان شیوه ی تمایز جستن مطرح می کند [۱۷]. وبلن بنیان نهادن جامعه شناسی فراغت را با تالیف کتاب «نظریه طبقه مرفه: به سوی یک جامعه فراغتی» بنیان نهاد و اوقات فراغت را از دو حیث علمی و انتقادی مورد توجه قرار داد. در کتاب فوق وبلن به مطالعه بیکارگان طبقه مرفه در یک جامعه بورژوازی می پردازد و نتیجه گیری میکند که اعضای طبقه مرفه به منظور نمایش و بدست آوردن مقام و منزلت اجتماعی بالاتر و به خصوص فراغت و تن آسانی زیاده روی می نمایند. وبلن در تعریف طبقه مرفه می گوید: «طبقه مرفه کار تولیدی و بدنی را به دیده حقارت می نگرد و تنها در

فراغت افراد دارد. کلارک و کریچر (۱۹۸۵) در مطالعه خود با عنوان تجاری شدن اوقات فراغت، با استفاده از رویکر نومارکسیستی، بر نقش دولت و سازمان های سرمایه گذار در دسترسی به فرصت های فراغتی و نیز تاثیر وضعیت و جایگاه طبقاتی افراد در برآوردن نیازهای فراغتی تاکید دارند.

مروری بر تحقیقات صورت گرفته در سطح ملی و بین المللی نشان میدهد که ارتباط بین پایگاه اجتماعی- اقتصادی و نحوه گذران اوقات فراغت با تاکید بر دوران کرونا در کشور ایران کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است و در شهر کرج، چنین مطالعاتی انجام نشده است. افزون بر این، مطالعه حاضر به شناخت ارتباط بین پایگاه اجتماعی- اقتصادی و نحوه گذران اوقات فراغت با تاکید بر دوران کرونا می پردازد که به علت تحلیل سطوح جزئی این متغیرها، از ویژگی نوآورانه به ویژه در گستره داخلی بهره مند است.

در این راستا، با توجه به روند رو به گسترش بیماری کرونا در سراسر جهان و لزوم رعایت محدودیت ها و وجود مشکلات متعددی که ناشی از این بیماری است و کاستی مطالعات اجتماعی در زمینه ارتباط پایگاه اجتماعی - اقتصادی و نحوه گذران اوقات فراغت با تاکید بر دوران کرونا در شهر یاد شده، مطالعه کنونی، اهمیت و ضرورت بالایی دارد.

۴- روش شناسی

در پژوهش حاضر از روش پیمایشی برای جمع آوری داده ها استفاده شد. جامعه آماری، شامل جوانان دانشجوی بالای ۲۰ سال ساکن در کرج در زمستان سال ۱۳۹۹ بودند. برای انتخاب حجم نمونه نیز در بین افراد جامعه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۴۰۰ نفر به عنوان نمونه اصلی پژوهش تعیین شده است. در پژوهش حاضر بر مبنای روش نمونه گیری خوشه ای برای آنکه پوشش خوبی از مناطق داده شود تا نتایج قابلیت تعمیم بیشتری به جامعه آماری داشته باشد از هر محدوده جغرافیایی یک منطقه انتخاب شد، سپس از هر منطقه به صورت تصادفی پرسشنامه نظرسنجی و تکمیل شد. جهت سنجش متغیرها از پرسشنامه پژوهشگر ساخته که بر اساس نظر اساتید و خبرگان دانشگاه تایید گردیده بود، اطلاعات جمع آوری شد. در پژوهش حاضر به منظور بررسی روایی

مستقل موجود در مدل نظر آن تحقیق، متغیرهای امکانات فرهنگی، تحصیلات، درآمد، تعداد فرزندان و نوع شغل همسر بیشترین تاثیر را بر میزان اوقات فراغت نمونه بررسی شده داشتند. ربانی و شیری (۱۳۸۸) در پژوهشی با موضوع «اوقات فراغت و هویت اجتماعی» به بررسی جامعه شناختی الگوهای گذران اوقات فراغت جوانان در تهران پرداخته اند. یافته های این پژوهش نشان می دهد که الگوهای گذران اوقات فراغت در گام نخست متأثر از پایگاه طبقاتی است. ابراهیمی، رازقی و پطروودی (۱۳۹۰) به پژوهشی تحت عنوان "اوقات فراغت و عوامل اجتماعی موثر بر آن" پرداخته اند. نتایج نشان می دهد که از میان متغیرهای مستقل، چهار متغیر سن، تحصیلات پاسخگو و تحصیلات پدر و مادر، دارای تاثیر معناداری بر اوقات فراغت هستند.

اتکال و اگانس (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی "رشد مثبت جوانان از طریق اوقات فراغت: مقابله با بیماری همه گیر کرونا" پرداختند. بیماری همه گیر کرونا باعث اختلال قابل توجهی در زندگی میلیون ها نفر از جمله کودکان و نوجوانان شده است. برنامه های جوانان یکی از راه های اصلی ارتقا رشد مثبت جوانان و به نوبه خود توسعه جوانانی سالم و پر رونق است که به جامعه کمک مثبتی می کنند. موور، فولکنر، رودز، بروسونی، چالک-بازر، فرگوسن و ترمبلی (۲۰۲۰) "تأثیر شیوع ویروس کرونا بر رفتارهای حرکتی و بازی کودکان (اوقات فراغت) و جوانان کانادایی: یک نظرسنجی ملی" پرداختند. نتایج نشان داد فقط ۴/۸ نفر از (۲/۴ دختران و پسران ۶/۵) از کودکان و از جوانان (۰/۸ دختران و پسران ۰/۵) از محدودیت های کرونا استفاده کردند. کودکان و جوانان سطح بازی کمتری داشتند، زمان خارج کمتری داشتند، خواب بالاتری داشتند (از جمله اوقات فراغت) و در هنگام شیوع خواب بیشتری داشتند. تشویق و حمایت والدین، مشارکت والدین در بازی و مالکیت سگ خانوادگی با رفتارهای حرکتی سالم ارتباط مثبت داشتند. مطالعاتی که توسط واگنر (۲۰۰۶) انجام شده، نشان می دهد که متغیرهای جمعیتی و پایگاه اجتماعی نقش مهمی در گذران اوقات

1. Hekal & Agans

2. Moore, Faulkner, Rhodes, Brussoni, Chulak-Bozzer, Ferguson & Tremblay

کل پاسخگویان نیمی از پاسخگویان زن و نیمی دیگر مرد بوده‌اند. افرادی که در گروه سنی ۲۴ تا ۲۶ سال هستند. بیشترین فراوانی (۵۰ درصد) را به خود اختصاص داده‌اند. بیش از نیمی از پاسخگویان دارای تحصیلات کارشناسی بوده‌اند. پایگاه اقتصادی - اجتماعی برای ۳۳ درصد از پاسخگویان در سطح «پائین» و در مقابل برای ۲۴ درصد از پاسخگویان در سطح «بالا» ارزیابی شده است. تحصیلات پدر بیش از یک‌سوم از پاسخگویان «دیپلم و فوق‌دیپلم» بوده است. افرادی که تحصیلات مادرشان «لیسانس» بوده است، بیشترین فراوانی (۴۶ درصد) و افرادی که مادرشان «بیسواد» بوده است، کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند (۳ درصد). شغل پدر حدوداً یک‌سوم از پاسخگویان مورد مطالعه (۳۲ درصد) آزاد بوده‌اند. بیش از نیمی از پاسخگویان بیان کرده‌اند که متوسط درآمد ماهیانه خانوادهاشان بین سه تا شش میلیون تومان می‌باشد.

همگرا در سطح عامل از شاخص متوسط واریانس استخراج شده استفاده شده است. در این مطالعه برای بررسی قابلیت اعتماد ابزار سنجش (طیف‌ها) مورد استفاده از ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی در نرم افزار مدلسازی معادلات ساختاری واریانس محور Smart PLS استفاده شده است. میزان ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی بدست آمده برای همه مفاهیم تحقیق بزرگتر از ۰,۷۰ می‌باشند و این موضوع نشان دهنده همبستگی درونی مناسب بین متغیرها برای سنجش مفاهیم مورد نظر است و بدین ترتیب می‌توان گفت که ابزار سنجش پژوهش حاضر از قابلیت اعتماد و یا پایایی لازم برخوردار است. در نهایت داده‌های پرسشنامه به وسیله نرم افزار SPSS 20 تجزیه و تحلیل شد.

۵- یافته‌های پژوهش

در ابتدا نتایج توصیفی و سپس با استفاده از تکنیک‌های آمار استنباطی، فرضیه‌ها مورد بررسی قرار گرفته‌اند. از

جدول ۱. توصیفی از ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخگویان

متغیر	رده	فراوانی	درصد	متغیر	رده	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	۲۰۱	۵۰,۳	درآمد ماهیانه	کمتر از ۳ میلیون تومان	۶۵	۱۶,۳
	مرد	۱۹۹	۴۹,۸		بین ۳ تا ۶ میلیون تومان	۲۱۶	۵۴
	سن	۲۰-۲۳ سال	۱۳۹		۳۴,۸	بالای ۶ میلیون تومان	۱۱۹
سن	۲۴-۲۶ سال	۱۹۸	۴۹,۵	شغل پدر	کمتر از ۳ میلیون تومان	۶۵	۱۶,۳
	۲۷-۳۰ سال	۶۳	۱۵,۸		بین ۳ تا ۶ میلیون تومان	۲۱۶	۵۴
	پایگاه اجتماعی- اقتصادی	پائین	۱۳۰		۳۲,۵	کارگر ساده و فنی	۷۳
وضعیت مسکن	متوسط	۱۷۵	۴۳,۸	مشاغل پردرآمد	۶	۱,۵	
	بالا	۹۵	۲۳,۸	بازنشسته	۵۰	۱۲,۵	
	مالک	۱۵۶	۳۹	کارمند، معلم و نظامی	۴۵	۱۱,۳	
وضعیت مسکن	سازمانی	۲۷	۶,۸	مهندسين، وكلا، كارشناسان ارشد ومديران مياني	۵۹	۱۴,۸	
	رهن و اجاره	۲۱۷	۵۴,۳	اساتيد دانشگاه، پزشکان، قضات	۳۱	۷,۸	
	آزاد	۱۲۷	۳۱,۸	آزاد	۹	۲,۳	
	بیکار	۹	۲,۳				

هنری	اجتماعی		
۰.۵۹۷ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	پایگاه اقتصادی- اجتماعی
۱ ۰.۵۹۷ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	۰.۵۹۷ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	فراغت‌های هنری
فراغت‌های عملی	پایگاه اقتصادی- اجتماعی		
۰.۳۹۸ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	پایگاه اقتصادی- اجتماعی
۱ ۰.۳۹۸ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	۰.۳۹۸ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	فراغت‌های عملی
فراغت‌های فکری	پایگاه اقتصادی- اجتماعی		
۰.۴۷۳ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	پایگاه اقتصادی- اجتماعی
۱ ۰.۴۷۳ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	۰.۴۷۳ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	فراغت‌های فکری
فراغت‌های اجتماعی	پایگاه اقتصادی- اجتماعی		
۰.۴۱۸ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	پایگاه اقتصادی- اجتماعی
۱ ۰.۴۱۸ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	۰.۴۱۸ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	فراغت‌های اجتماعی

با توجه به جدول و مقدار ضریب همبستگی ($r = 0.462$) می‌توان گفت بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و فراغت‌های جسمانی رابطه مستقیم و معنی‌دار با شدتی متوسط وجود دارد. این یافته پژوهشی با یافته‌های تیبیا (۱۳۸۹) همخوانی ندارد چرا که در پژوهش مذکور رابطه بین دو متغیر معکوس و معنادار می‌باشد، این در حالی است که در پژوهش حاضر رابطه بین دو متغیر مثبت و معنادار می‌باشد. نتایج حاصل از ماتریس همبستگی فوق موید این مطلب است که بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و فراغت‌های هنری-فرهنگی رابطه معناداری وجود دارد. این یافته پژوهشی با یافته‌های تیبیا (۱۳۸۹) همخوانی ندارد چرا که در پژوهش مذکور رابطه بین دو متغیر معنادار نمی‌باشد. نکته قابل توجه در خصوص وجود رابطه معنادار بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و میزان فراغت‌های

به منظور آزمون فرضیات تحقیق از آزمون‌های پارامتریک (همبستگی پیرسون و تی مستقل همسبته و تحلیل واریانس) استفاده شده است، اما از آنجا که استفاده از آزمون‌های مذکور منوط به برقراری کمی بودن مقیاس متغیرها و نرمال بودن توزیع داده‌ها می‌باشد، از این رو ابتدا به کمک آزمون کولموگروف اسمیرنوف به بررسی نرمال بودن داده‌های متغیرهای تحقیق پرداخته شده است که نتایج حاصل از آن به قرار زیر است؛

جدول ۲. بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق به

کمک آزمون کولموگروف اسمیرنوف

متغیر	Z	سطح معنی داری
پایگاه اقتصادی- اجتماعی	۱.۰۶۳	۰.۲۰۹
فراغت جسمانی	۱.۱۷۳	۰.۱۲۷
فراغت هنری-فرهنگی	۱.۵۲۹	۰.۰۵۹
فراغت عملی	۰.۸۸۲	۰.۴۱۹
فراغت فکری	۱.۱۶۷	۰.۱۳۱
فراغت اجتماعی	۰.۸۷۲	۰.۴۴۰

همانطور که در جدول فوق گزارش شده است، سطح معنی‌داری همه متغیرها بزرگتر از ۰.۰۵ است، پس می‌توان گفت که توزیع داده‌های مربوط به متغیرها نرمال است، از این رو به منظور بررسی فرضیات تحقیق از آزمون‌های پارامتریک استفاده شده است.

برای بررسی روابط متغیرها پس از در نظر گرفتن ملاحظات لازم از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن به قرار زیر است:

جدول ۳. بررسی رابطه بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و

فراغت‌های جسمانی، هنری، فکری، اجتماعی

پایگاه اقتصادی- اجتماعی	فراغت‌های جسمانی	پایگاه اقتصادی- اجتماعی	فراغت‌های جسمانی
۱ ۰.۴۶۲ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	۱ ۰.۴۶۲ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد
۱ ۰.۴۶۲ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد	۱ ۰.۴۶۲ ۰.۰۰۱ ۴۰۰	ضریب همبستگی سطح معنی داری تعداد
پایگاه اقتصادی- اجتماعی	فراغت‌های جسمانی	پایگاه اقتصادی- اجتماعی	فراغت‌های جسمانی

جدول ۴. مقایسه فراغت‌های جسمانی، هنری-فرهنگی، عملی، فکری و اجتماعی در دو زمان قبل و بعد از کرونا

سطح معنی‌داری	درجه آزادی	t	میانگین		فراغت
			قبل	بعد	
۰,۰۰۱	۳۸۸	۳,۶۵	۳,۵۸	۲,۳۹	فراغت‌های جسمانی
			۳,۳۹	۲,۰۴	فراغت‌های هنری- فرهنگی
۰,۰۰۱	۳۸۸	۳,۷۶	۳,۳۹	۲,۰۴	فراغت‌های هنری- فرهنگی
			۲,۴۵	۲,۳۸	فراغت‌های عملی
۰,۱۵۳	۳۸۸	-۱,۵۹	۲,۵۳	۲,۵۹	فراغت‌های فکری
			۳,۸۴	۳,۱۵	فراغت‌های اجتماعی

نتایج حاصل از آزمون تی همبسته گویای این مطلب است که میزان فراغت‌های جسمانی در زمان قبل از کرونا (با میانگین نمره ۳,۵۸) بیشتر از میزان فراغت‌های جسمانی در زمان بعد از کرونا (با میانگین نمره ۲,۳۹) می‌باشد. در واقع و در مجموع می‌توان گفت کرونا بر فراغت‌های جسمانی تأثیر دارد، به طوری که منجر به کاهش فراغت‌های جسمانی شده است. میزان فراغت‌های هنری-فرهنگی در زمان قبل از کرونا (با میانگین نمره ۳,۳۹) بیشتر از میزان فراغت‌های هنری-فرهنگی در زمان بعد از کرونا (با میانگین نمره ۲,۰۴) می‌باشد، میزان فراغت‌های عملی در زمان قبل از کرونا (با میانگین نمره ۲,۴۵) بیشتر از میزان فراغت‌های عملی در زمان بعد از کرونا (با میانگین نمره ۲,۳۸) می‌باشد، اما در مجموع می‌توان گفت، کرونا بر فراغت‌های عملی تأثیر معناداری ندارد. میزان فراغت‌های فکری در زمان قبل از کرونا (با میانگین نمره ۲,۵۳) کمتر از میزان فراغت‌های فکری در زمان بعد از کرونا (با میانگین نمره ۲,۵۹) می‌باشد، فلذا در مجموع می‌توان گفت کرونا بر فراغت‌های فکری تأثیر معناداری ندارد. میزان فراغت‌های اجتماعی در زمان قبل از کرونا (با میانگین نمره ۳,۸۴) بیشتر از میزان فراغت‌های هنری-فرهنگی در زمان بعد از کرونا (با میانگین نمره ۳,۱۵) می‌باشد، پس می‌توان گفت کرونا بر فراغت‌های اجتماعی تأثیر دارد، به طوری که منجر به کاهش فراغت‌های اجتماعی می‌شود.

فرهنگی و هنری دانشجویان این است که در بین ابعاد پهنج‌گانه فراغت، پایگاه اقتصادی اجتماعی قوی‌ترین رابطه را با فراغت‌های فرهنگی هنری داشته است. همچنین با توجه به مقدار ضریب همبستگی ($r = 0,398$) می‌توان رابطه بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و فراغت‌های عملی را تأیید نمود. این یافته پژوهشی با یافته‌های تیبیا (۱۳۸۹) همخوانی ندارد چرا که در پژوهش مذکور رابطه بین دو متغیر معکوس و معنادار می‌باشد، این در حالی است که در پژوهش حاضر رابطه بین دو متغیر مثبت و معنادار می‌باشد. با توجه به مقدار ضریب همبستگی ($r = 0,473$) با بالا رفتن پایگاه اقتصادی-اجتماعی دانشجویان، فراغت‌های فکری آنها نیز با شدتی متوسط بیشتر می‌شود. این یافته پژوهشی با یافته‌های تیبیا (۱۳۸۹) همخوانی ندارد چرا که در پژوهش مذکور رابطه بین دو متغیر معنادار نمی‌باشد. به نظر بوردیو رابطه بین طبقه و پایگاه اجتماعی و سبک زندگی، رابطه‌ای انکارناشدنی و مبتنی بر نوعی هم‌سیاقی است. نتایج جدول فوق نشان داد که بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و فراغت‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. این یافته پژوهشی با یافته‌های تیبیا (۱۳۸۹) همخوانی ندارد چرا که در پژوهش مذکور رابطه بین دو متغیر معنادار نمی‌باشد. در خصوص رابطه بین دو متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی و فراغت‌های اجتماعی می‌توان گفت معمولاً اعضای طبقات بالای جامعه تعطیلاتشان را به مسافرت‌های سیاحتی می‌روند، در حالی که اعضای طبقات متوسط رو به پایین، تعطیلاتشان را به مسافرت‌های زیارتی می‌روند، یا بهتر بگوئیم اعضای طبقات بالای اجتماع، برای گذران اوقات فراغت به سفرهای سیاحتی بیشتر از زیارتی فکر می‌کنند و در مقابل وفور سفرهای زیارتی در طبقات پائین جامعه بیشتر از طبقات بالای جامعه است، همچنین اعضای طبقات متوسط رو به پائین بیشتر از اعضای طبقات بالای جامعه در زمان فراغت خود به دیدار و اقامت نزد خویشاوندان خود می‌روند.

۶- بحث و بررسی

است. مسئولیت‌های خانگی به گونه‌ای است که تنظیم و مشخص کردن مرز کار از اوقات فراغت را دشوار می‌سازد و بنابراین باعث تکه تکه شدن اوقات فراغت می‌شود.

همچنین یافته‌های این مطالعه حاکی از وجود رابطه معنادار بین تحصیلات والدین و فعالیت‌های فراغتی فرزندان می‌باشد که در این خصوص باید گفت والدین با تحصیلات دیپلم و بالاتر، فرزندان آنها اغلب اوقاتشان را در تعطیلات در درجه‌ی اول با رفتن به کلاس‌های تقویتی زبان انگلیسی و فعالیت‌های ورزشی پر می‌کنند و در واقع سعی می‌کنند فرزندانشان برنامه‌ی صحیحی جهت گذراندن اوقات فراغت خود داشته باشند، در صورتی که والدین کم‌سواد که با سطح اقتصادی پائین‌تری زندگی می‌کنند، آنچه مهم است کمک فرزندان به والدین در جهت تأمین معاش خانواده است و کمتر والدین هستند که اوقات فراغت خود را با برنامه‌های تفریحی و علمی پر کنند.

در نهایت دستاورد این پژوهش نشان داد، فعالیت‌های فراغتی در زمان قبل از کرونا بیش از زمان بعد از کرونا بوده است، به طوری که، میزان فعالیت‌های فراغتی برای بیش از یک‌سوم پاسخگویان (۳۴ درصد) در زمان قبل از کرونا در سطح زیادی بوده است و در مقابل میزان فعالیت‌های فراغتی برای ۲۲ درصد از پاسخگویان در زمان بعد از کرونا در سطح زیادی بوده است. همچنین نتایج حاصل از ابعاد پنجگانه گذران اوقات فراغت نشان داد که در زمان قبل از کرونا، میزان فعالیت‌های فراغتی پاسخگویان در ابعاد «جسمانی، هنری-فرهنگی و اجتماعی» در سطح متوسط رو به بالا و در مقابل میزان فعالیت‌های فراغتی پاسخگویان در ابعاد «عملی و فکری» در سطح متوسط رو به پائین می‌باشد و در زمان بعد از کرونا نتایج نشان داد که، میزان فعالیت‌های فراغتی پاسخگویان در همه ابعاد بجز «اجتماعی» در سطح متوسط رو به پائین می‌باشد و در مقابل میزان فعالیت‌های فراغتی اجتماعی پاسخگویان در سطح متوسط رو به بالا می‌باشد.

۷- نتیجه گیری

با توجه به نتایج این مطالعه و سایر پژوهش‌ها می‌توان اظهار داشت که فراغت وضعیتی است که در هر جامعه و در اعضای آن وجود دارد و به شدت با زندگی امروزی

این مطالعه بر آن بود تا به تبیین رابطه پایگاه اقتصادی- اجتماعی و نحوه گذران اوقات فراغت دانشجویان مجرد ساکن کرج بپردازد. انجام این مطالعه که در قالب نظرسنجی از طریق پیمایش انجام شد، بیانگر این مطلب است که میان پایگاه اقتصادی اجتماعی با نحوه گذران اوقات فراغت جوانان ارتباط معناداری وجود دارد که نباید از آن چشم‌پوشی کرد. این یافته پژوهشی که با یافته‌های تیبیا (۱۳۸۹) همخوانی ندارد و در مقابل همراستا با نتایج پژوهش خواجه نوری و مقدس (۱۳۸۷)، ابراهیمی و بهنوئی گدنه (۱۳۸۸)، ربانی و شیری (۱۳۸۸)، صادقی و دیگران (۱۳۸۸)، میرمحمدتبار و دیگران (۱۳۹۴)، کلارک و کریچر (۱۹۸۵)، توسط واگنر (۲۰۰۶) می‌باشد و در تبیین احتمالی آن می‌توان گفت، افراد با پایگاه اقتصادی و اجتماعی مختلف تلاش دارند تا به شکل‌های متفاوت طبقه خود را به سایرین نشان دهند یا از سایر طبقات خود را متمایز نمایند. همانطور که در این پژوهش مشخص شد افراد با پایگاه اقتصادی اجتماعی بالاتر تمایل بیشتری به انواع فعالیت‌های فراغتی دارند. در نگاه بورديو ذائقه افراد نسبت به نحوه گذران اوقات فراغت، محصول نحوه اجتماعی شدن فرد در خانه و مدرسه، پایگاه اقتصادی-اجتماعی او می‌باشد. اگر خانواده از شرایط مناسب اقتصادی برخوردار نباشد، استعداد فرزندان در اوقات فراغت به هدر می‌رود و در نتیجه در این دسته از خانواده‌ها، بدلیل وجود دیگر اولویت‌های اقتصادی به ویژه در زمینه‌های رفاهی، اوقات فراغت در اولویت قرار نمی‌گیرد و هیچگاه برنامه صحیحی برای اوقات فراغت در نظر گرفته نمی‌شود. یکی از مهمترین و شاید تعیین کننده‌ترین عوامل تأثیرگذار بر نحوه گذران اوقات فراغت، وضعیت اقتصادی است، زیرا عوامل دیگر مانند امکانات را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

یکی از یافته‌های کاوش حاضر نشان داد که میزان فعالیت‌های فراغتی مردان بیشتر از میزان فعالیت‌های فراغتی زنان است. زنان و دختران همیشه در فرهنگ مردسالارانه‌ی ما، از استقلال فردی کمتری برخوردار هستند. چنانچه هیوود بیان می‌کند، یکی از تقسیمات اجتماعی که به ناهمگونی و نابرابری در فراغت منتهی می‌شود، جنسیت است. در بیشتر موارد، نخستین مسئولیت زنان، سازماندهی امور خانه و انجام کارهای آن

۶. خواجه نوری، بیژن و مقدس، علی اصغر. (۱۳۸۷) «بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان گذران اوقات فراغت؛ مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان آباد»، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، ۱۳۹-۱۴۱.

داشته باشند. توصیه می‌شود در ارائه شرایط و امکانات ورزشی توجه خاصی مبذول گردد تا جوانان در پر کردن اوقات فراغت خود از ورزش که سالم‌ترین شیوه گذران اوقات فراغت است به طور مطلوب استفاده کنند. در حقیقت از طریق فعالیت‌های مختلف برنامه‌ریزی شده برای گذران اوقات فراغت جوانان می‌توان به تدوین اهداف اجتماعی، اقتصادی، اخلاقی، فرهنگی و هنری همت گمارد و برنامه‌ریزی صحیح را در این زمینه‌ها پیگیری کرد تا به تربیت فردی و اجتماعی دانشجویان پس از پایان دوره تحصیل دست یافت. این پژوهش به مانند سایر تحقیقات دارای محدودیت‌هایی چون عدم اظهار نظر واقعی پاسخگویان به پرسشنامه‌ها، جامعه آماری محدود به جوانان مجرد بالای ۲۰ سال، کنترل متغیرهای تأثیر گذار بر فراغت به جز پایگاه اقتصادی و اجتماعی، فقدان بودجه لازم برای پیشبرد کار بود.

۷. جنکینز (۱۳۸۵)، پی یر بوردیو، لیلیا جوهرافشانی و حسن چاوشنیا، تهران: نشر نی.

۸. خدا بنده لو، سعید (۱۳۷۲) جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری‌های اجتماعی. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.

۹. ربانی، رسول و رستگار، یاسر. (۱۳۸۷) «جوان، سبک زندگی و فرهنگ مصرفی»، ماهنامه مهندسی فرهنگی، ۲۳ و ۲۴، ۴۷.

۱۰. ربانی، رسول و شیرینی، حامد. (۱۳۸۸) «اوقات فراغت و هویت اجتماعی»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره دوم، ۸، ۲۱۰.

۱۱. سعیدی رضوانی، نوید و سینیایی، پیروز. (۱۳۸۶) «مشهد و اوقات فراغت»، فصلنامه جستارهای شهرسازی، شماره ۲۲-۲۳.

۱۲. شارع‌پور، محمود و خوشفر، غلامرضا. (۱۳۸۱) «رابطه‌ی سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان (مطالعه‌ی موردی شهر تهران)»، نامه‌ی علوم اجتماعی، ۲۰، ۱۳۴.

عجین شده است. به سخن دیگر فراغت پدیده‌ای همگانی است که به دلیل اهمیت فرهنگی و اجتماعی آن نیاز به توجه و رسیدگی مطلوب دارد و این امر فقط با شناخت درست و دقیق نیازهای اعضای جامعه و امکانات موجود و نیز تعیین متغیرهای مؤثر بر آن برآورده خواهد شد. بر همین اساس همه جامعه‌شناسان معتقدند که در صورت فقدان یا ضعف در برنامه‌ریزی و فراهم نکردن امکانات لازم برای گذراندن اوقات فراغت، چه در سطح فردی و چه جمعی، فراغت به عنوان یکی از معضلات اساسی جامعه مطرح خواهد شد و در نهایت آثار زیانبار آن گریبان کل جامعه را خواهد گرفت. با پیچیده تر شدن زندگی و افزایش آهنگ تغییرات اجتماعی نحوه پاسخگویی به نیازهای زمان فراغت جوانان به عنوان یک مساله اساسی پیش روی مدیران و اندیشمندان اجتماعی قرار گرفته است.

در نهایت به برنامه‌ریزان و سیاستگذاران اوقات فراغت جوانان پیشنهاد می‌گردد که در حوزه فرهنگ بویژه برای اوقات فراغت، سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی بر اساس پایگاه اقتصادی اجتماعی ساکنان آن مناطق و جنسیت جوانان

منابع

۱. ابراهیمی، قربانعلی و بهنوئی گنده، عباس. (۱۳۸۸) «اوقات فراغت و هویت: بررسی جامعه‌شناختی رابطه‌ی اوقات فراغت با هویت شخصی در بین جوانان شهر بابلسر»، فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال پنجم، ۱۲۷-۱۴۸.

۲. ابراهیمی، قربان علی و نادر رازقی و رقیه مسلمی پطروودی. (۱۳۹۰) «اوقات فراغت و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن، مطالعه موردی افراد ۶۴-۱۵ ساله شهرستان جویبار»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و دوم، ۴۴، ۹۸-۷۱.

۳. استوری، جان (۱۳۸۶)، مطالعات فرهنگی درباره فرهنگ عامه، حسین پاینده، تهران: آگه.

۴. اشرف، احمد (۱۳۵۱)، علل پیدایش نابرابری‌های طبقاتی. تهران: انتشارات آموزشگاه عالی خدمات اجتماعی، ۹۶.

۵. تاملین ملوین، (۱۳۷۳)، جامعه‌شناسی و قشربندی و نابرابری‌های اجتماعی، عبدالحسین نیک گهر، انتشارات توتیا، تهران، ۱۳-۸.

۲۵. وبلن، ت. (۱۳۸۳)، نظریه طبقه مرفه، مترجم: فرهنگ اشاد، تهران: نشر نی، ۳۶۲.
26. Wegner, Lisa & Alen J. Flisher & Martie Muller & Carl, Lombard (2006), "Leisure Boredom and Substance Use among High School Students in South Africa", *Journal of Leisure Research*, vol.38, No.2, P.249-266.
27. Ettekal, A. V., & Agans, J. P. (2020). Positive Youth Development Through Leisure: Confronting the COVID-19 Pandemic. *Journal of Youth Development*, 15(2), 1-20.
28. Moore, S. A., Faulkner, G., Rhodes, R. E., Brussoni, M., Chulak-Bozzer, T., Ferguson, L. J., ... & Tremblay, M. S. (2020). Impact of the COVID-19 virus outbreak on movement and play behaviours of Canadian children and youth: a national survey. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17(1), 1-11.
29. Özer, M. (2020). Educational Policy Actions by the Ministry of National Education in the times of COVID-19 Pandemic in Turkey. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28 (3), 1124- 1129. DOI: 10.24106/kefdergi.722280.
30. World Health Organization (WHO, 2020a, July 2). What is Coronavirus.
31. Clarke, J & Critcher, C (1985). "Devil Makes Work", Macmillan, pp.150-174.
32. Wynne, D (1998). "Leisure, Life Style and the New Middle Class A Case Study", London and New York, Rontledge.
۱۳. شیخاوندی، داوود (۱۳۷۴) جامعه شناسی وبر. تهران: نشر مردنیز، ۲۸.
۱۴. صادقی، رسول؛ بلالی، اسماعیل؛ محمدپور، احمد. (۱۳۸۸) «نابرابری اجتماعی در حوزه فراغت». رفاه اجتماعی، سال دهم، ۳۹.
۱۵. عنایت، حلیمه. نزه ای، نرجس. (۱۳۹۳) « بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مرتبط با میزان و نحوه ی گذران اوقات فراغت زنان (مطالعه موردی: زنان متأهل شاغل شهر نورآباد ممسنی)». دوفصلنامه جامعه شناسی نهادهای اجتماعی، ۴.
۱۶. کوزر، لوئیس. (۱۳۸۴) نظریه های جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، ۷۲۷-۳۱۴.
۱۷. کوهستانی، حسینعلی، (۱۳۷۸)، پژوهش در اوقات فراغت و راه های بهره وری از آن، مشهد: تیهو، ۵۷.
۱۸. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴) جامعه شناسی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی، ۲۴۵.
۱۹. لطفی زاده، سعید. (۱۳۹۱) «بررسی رابطه وضعیت گذران اوقات فراغت جوانان شهری با پایگاه اقتصادی-اجتماعی». بررسی های امار رسمی ایران، ۸۰، ۵۴-۲۳.
۲۰. لهستانی زاده، عبدالعلی (۱۳۷۷)، نابرابری و قشر بندی اجتماعی. شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز، ۲۳.
۲۱. لیپست، مارتین و سیمونز و دیگران (۱۳۸۱) جامعه شناسی قشرها و نابرابری های اجتماعی. ترجمه جواد افشار کهن، تهران: نشر نیکا، ۳۴.
۲۲. مقصودی، سوده، عبدالحسینی، زهرا، سلیمانی، زینب، (۱۳۹۲)، بررسی نحوه گذران اوقات فراغت و روند تغییرات آن در ایران، مجموعه مقالات کنگره ملی اوقات فراغت و سبک زندگی جوانان.
۲۳. محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۰) بررسی مفهوم اعتماد با رویکرد روان شناختی اجتماعی. نمایه پژوهش وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۸، ۲۱۵-۲۱۶.
۲۴. میرمحمد تبار، سید احمد؛ نوغانی، محسن؛ مسلمی؛ رقیه. (۱۳۹۴) «عوامل موثر بر نحوه گذران اوقات فراغت». برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، دوره ۷؛ ۲۴، ۱۹۴-۱۶۵.

